

Pædagogisk læreplan 2018 skabelon

Dagtilbud: Frederiksbjerg Dagtilbud

Dato: 30. juni 2020

Den styrkede pædagogiske læreplan

Indledning

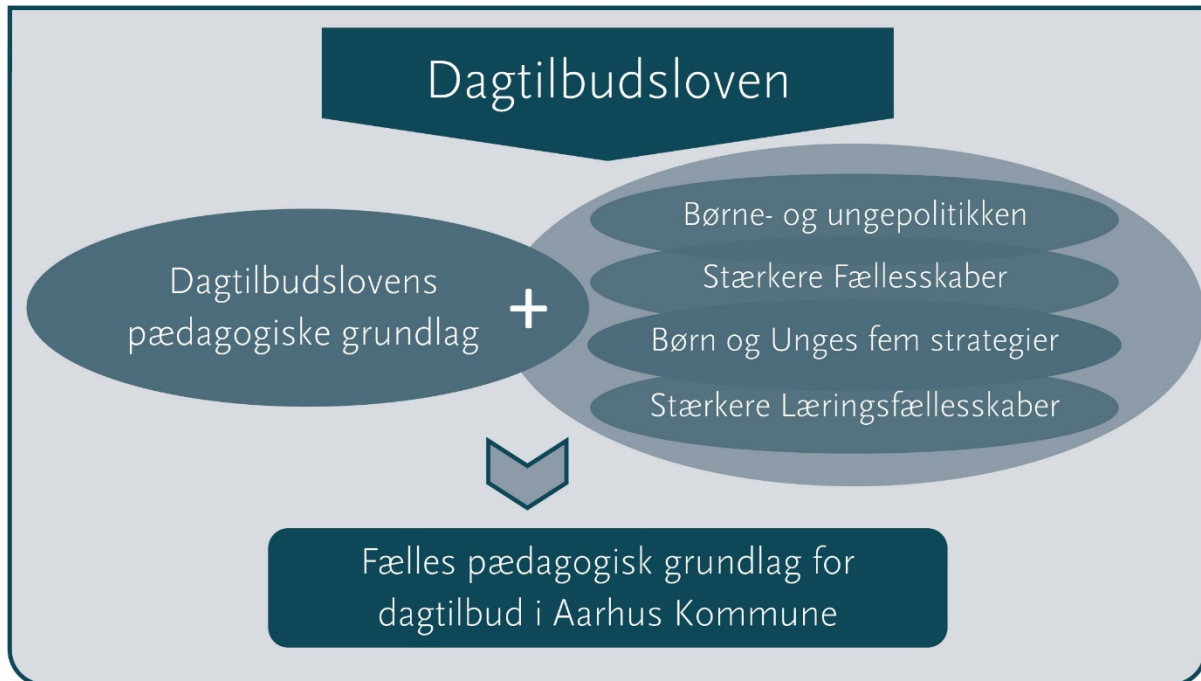
Alle dagtilbud i Danmark skal udarbejde en skriftlig pædagogisk læreplan med afsæt i bestemmelserne i dagtilbudsloven. Denne skabelon til den styrkede pædagogiske læreplan er udarbejdet i en arbejdsgruppe bestående af dagtilbudsledere, BUPL, FOA, De selvejende dagtilbud, områdechefer og forvaltningen.

Skabelonen er en hjælp til at indfri de krav, der i lovgivningen stilles til den skriftlige pædagogiske læreplan, og er det redskab, som dagtilbuddene i Aarhus Kommune skal bruge til at udarbejde den pædagogiske læreplan.

Det er afgørende, at den styrkede pædagogiske læreplan udarbejdes i og tilpasses en lokal kontekst, så den bliver rammen for al pædagogisk arbejde i dagtilbuddet og et pædagogisk redskab, der understøtter det pædagogiske personales og ledelsens arbejde med at skabe gode pædagogiske læringsmiljøer for børnene. Læreplanen skal samtidig være med til at understøtte sammenhængen i tilbuddene til børnene, de unge og deres familier i lokaldistrikterne.

Temaerne i skabelonen er beskrevet ud fra det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune. Det pædagogiske grundlag tager afsæt i dagtilbudslovens formuleringer og vores lokale børne- og ungepolitik, 0-18-årsperspektivet, strategier mv.

Ministeriets intention med den pædagogiske læreplan er, at:

"... dagtilbuddets pædagogiske læreplan med udgangspunkt i de centrale elementer fra det pædagogiske grundlag og med udgangspunkt i de pædagogiske mål og indholdsbeskrivelser af læreplanstemaerne skal fungere som et pædagogisk redskab, der via korte relevante pædagogiske overvejelser, refleksioner og eksempler skal skabe en klar fælles retning for det pædagogiske arbejde, der foregår i dagtilbuddet, herunder sikre at den intenderede pædagogik er til stede hele dagen og i alle aktiviteter, rutiner med børnene m.v."

Ministeriets samlede beskrivelse af rammer for den pædagogiske læreplan er beskrevet i: **"Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold"**, der kan findes på: www.emu.dk/omraade/dagtilbud under overskriften "Den styrkede pædagogiske læreplan".

Udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Inden den pædagogiske læreplan udarbejdes, skal der lokalt i dagtilbuddet tilrettelægges en proces for, hvordan den udarbejdes, hvem der inddrages hvornår, hvordan der arbejdes med den og overvejelser

om, hvordan arbejdet med den evalueres. Til at understøtte den proces har Børn og Unge udarbejdet en procesvejledning, der kan bruges som ramme for arbejdet.

Selve skabelonen til udarbejdelsen af den styrkede pædagogiske læreplan er bygget op, så der for hvert tema er en rammesættende tekst fra det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune. Herefter følger et skrivefelt med en vejledning til, hvad der skal være fokus på og forslag til tre refleksionsspørgsmål, der kan bruges som afsæt for drøftelser, dagtilbuddets beskrivelse af temaet og systematisk refleksion og evaluering.

Indholdet er:

1. Børnesyn
2. Dannelse og børneperspektiv
3. Leg og børnefællesskaber
4. Det pædagogiske læringsmiljø hele dagen
5. Læring og de seks læreplanstemaer
6. Børnemiljø
7. Børn i udsatte positioner
8. Forældresamarbejde
9. Inddragelse af lokalsamfundet
10. Sammenhæng med børnehaveklassen
11. Ledelse
12. Pædagogisk personale
13. Dokumentations- og refleksionspraksis
14. Evaluering

1. Børnesyn

Det at være barn har en værdi i sig selv, og i børnelivet skal der være plads, tid og ro til at være barn. Udgangspunktet er, at alle børn trives og udvikler sig, når de har passende udfordringer, ser mening og oplever anerkendelse og social samhørighed i forpligtende, rummelige og givende fællesskaber.

Beskrivelse af, hvordan det grundlæggende børnesyn kommer til udtryk hos os.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan understøtter vi organisatorisk, at børnene i vores dagtilbud oplever nærhed, omsorg og anerkendende relationer?
- Hvordan understøtter vi, at alle børn oplever social samhørighed?

- Hvordan arbejder vi for, at vores børnesyn altid er afsæt for vores praksis?
- ...

Vi har en grundlæggende tro på, at genkendelige voksne i trygge, faste og forudsigelige rammer skaber grobund for, at børn oplever plads, tid og ro til at være barn. Vi har en vekselvirkning hen over dagen, hvor børnene er i større eller mindre fællesskaber og med voksne omkring dem, som reflekteret positionerer sig som værende styrende, igangsættende, udviklende, inspirerende, observerende eller tilbageholdende (går foran, ved siden af, bagved).

Vi har en organisering, hvor hvert barn har en primær voksen, som kender barnet bedst – dette på baggrund af egne erfaringer, iagttagelser, relevant forskning og på baggrund af dialoger med kollegaer eller med barnets forældre. Der er skabt ramme for dialoger med kollegaer via stue-/gruppemøder og for løbende samtale med forældre via SUS-materialet. Derudover sikrer vi, at vi kan tage relevante dialoger med forældre løbende.

Vi arbejder med det pædagogiske læringsmiljø ud fra et fokus på både børnegruppen som fællesskab og på det enkelte individ i fællesskabet. I den forbindelse bruger vi forskellige metoder og tilgange til at højne den professionelle dømmekraft: Fx:

- Tegn på læring II – både i forhold til den daglige, pædagogiske praksis og som handleplan for børn i udsatte positioner
- Tryghedscirklen for at skabe fokus på særligt det lille barns behov for en "tryk favn" og de voksnes ansvar i dette
- Visualisering for børn for at skabe overblik og overskuelighed i dagligdagens rytme
- Relationskema for at skabe overblik over børnenes zone for nærmeste udvikling og kontakt til de voksne samt de andre børn i fællesskabet.

Den voksnes tilgang er præget af, at han/hun:

- er oprigtig i relation til barnet
- lytter/prøver at forstå
- rummer barnet og dets følelser
- tager barnets perspektiv
- inddrager og fokuserer på at skabe brede deltagelsesbaner
- er i øjenhøjde med barnet – både fysisk og mentalt

2. Dannelse og børneperspektiv

Børn skal føle sig set og forstået og opleve at have en demokratisk stemme. Børn skal være aktive medskabere af deres egen læring og udvikling inden for rammer, som de voksne har ansvaret for. Der skal lyttes til børnenes oplevelse af, hvordan det er at være i dagtilbud. Hvordan er deres oplevelse af, om de mestrer, kan finde mening og hører til? Børns oplevelse af indflydelse er en tidlig del af deres dannelsesproces og af udviklingen af demokratisk forståelse.

Beskrivelse af, hvordan vi sikrer børnenes ret til medbestemmelse og understøtter deres tiltagende mestring af eget liv.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvad forstår vi ved børnenes eget perspektiv og deres ret til medbestemmelse?
- Hvordan arbejder vi konkret med at få børnenes stemme frem?
- Hvordan får vi konkret anvendt børnenes perspektiver i vores pædagogiske læringsmiljøer?
- ...

De voksnes tilgang til det enkelte barn og børnegruppen og rammesætning af det pædagogiske læringsmiljø er afgørende for, hvordan barnet oplever sig mødt, set og forstået samt for dets oplevelse af at have en demokratisk stemme.

Når vi taler om, at barnet skal have en demokratisk stemme, er vi optagede af at have fokus på både det verbale og nonverbale udtryk – hvad udtrykker barnet med det talte sprog, og hvad udtrykker det med kroppen? Vi gør os umage i mødet med barnet. Når børn skal være aktive medskabere af egen læring og udvikling, er det en forudsætning, at rammer og rutiner er trygge, tillidsfulde og genkendelige. Vi har fokus på at stille differentierede rammer og krav til børn – afhængigt af alder og udviklingstrin. Desuden har vi en opmærksomhed på, også, at tage udgangspunkt i et børneperspektiv, når vi – som voksne – rammesætter det pædagogiske læringsmiljø. Dette stiller krav til vores samarbejde. Vi skal turde stille undrende spørgsmål til hinandens praksis og forholde os kritisk og reflekterende til, om vi har børneperspektivet for øje.

Medbestemmelse for børn giver dem en oplevelse af at være en værdifuld del af fællesskabet – deres bidrag er vigtigt og meningsfuldt. Når vi har fokus på medbestemmelse, viser vi børn tillid – herunder en tillid til, at de kan mestre en opgave, og dermed understøtter vi børnenes tro på egne evner.

Ved samling i vuggestuen øver barnet sig i at håndtere sin demokratiske stemme: vente på tur, regulere i at få/tage plads og give plads, være i fokus, have opmærksomhed på den anden/de andre, påvirke rammen ved at byde ind fx i forhold til valg af sange eller melde sig til at krydse af. I børnehaven er der medbestemmelse på mange parametre – fx: Hvor vil vi gerne lege? Hvad skal Klubben hedde (storbørnsgruppen i en af afdelingerne)? Hvad skal vi lege i dag?

3. Leg og børnefællesskaber

Fællesskaber udgøres af dem vi er, og det vi laver sammen. Alle børn i dagtilbud skal være en værdsat del af et fællesskab, og fællesskaberne skal have noget at byde på for alle børn.

Børns leg er grundlæggende for deres sociale og personlige læring og udvikling, og legen har en værdi i sig selv. Leg betyder både børns spontane leg på deres helt egne præmisser, og den leg, der igangsættes, rammesættes og eventuelt understøttes af de voksne omkring børnene.

Leg, læring, udvikling og dannelse sker i børnefællesskaber, som de voksne sætter rammerne for. Dagtilbuddets hverdag skal skabe rum til at børn kan indgå i både kendte og nye relationer på tværs af alder, køn og kultur. Det er det pædagogiske personale og ledelsens opgave at skabe balancen mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet.

Beskrivelse af den pædagogiske praksis, som understøtter udvikling af både børnefællesskaber og det sociale rum, hvor det enkelte barn lærer og udvikler sig. Beskrivelsen skal både omhandle børnegruppen på dagtilbudsniveau og de forskelle, der kan være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan kan vi arbejde med, at dagtilbuddets børnefællesskaber understøtter alle børns udvikling af gåpåmod og integritet, giver plads til legen og til i legen at afprøve forskellige roller og positioner?
- Hvad er vores opgave og ansvar, når vi etablerer børnefællesskaber, hvor børn kan lege og udvikle sig selv i samspil med andre?
- Hvordan sikrer vi, at alle børn på tværs af køn, kultur, og alder har lige muligheder, er en del af fællesskabet, og at de oplever, de har medbestemmelse?
- ...

Alle børn i Frederiksbjerg Dagtilbud kommer med deres unikke personligheder, og vi skal rumme, udvikle og inkludere dem i fællesskabet, som de individer de er. Fællesskab og leg er det grundlæggende i vores pædagogiske praksis. Det er det, der er så unikt ved muligheden for at være i vuggestue og børnehave – der er uanede muligheder for det enkelte barn for at udvikle sig som individ i relation til andre individer og med legen som det bærende. Dette er dog ikke noget, barnet bare kan og gør – det kræver øvelse, og det kræver nærværende, empatiske voksne, der har øje for det unikke barn i fællesskabet og som støtter, guider og rammesætter. Vi har forskellige tilgange i dagtilbuddet, som understøtter dette – fx følgende:

- Vi inddeler børnene i mindre grupper – der kan være forskellige parametre for sammensætning af gruppen: køn/alder/aktivitet/næste udviklingstrin. I den mindre gruppe er der mulighed for at have et fælles tredje, der er mulighed for at den voksne er tæt på og kan understøtte bedst muligt – både i forhold til det enkelte barn og i forhold til fællesskabet. Den voksne kan inspirere med elementer til børnenes egen leg.
- Vi øver børnene i at kunne spejle sig i andre, mentalisere over det der sker, regulere sig i fællesskabet – i det hele taget at kunne være en del af og agere i et fællesskab. Det kan være børnehavebarnet, der oplever det uretfærdigt, at et andet barn har cyklen, men det

har brug for hjælp til at udtrykke sig på en hensigtsmæssig måde. Det kan også være vuggestuebarnet, der sidder til samling som en del af et større fællesskab og spejler sig i den kultur, der er skabt for det – eksempelvis at vente på tur eller at finde en konkret i kufferten, så alle ved, hvilken sang de skal synge.

- Vi har fokus på vores indretning. Vi har rum i rummene, så der er mulighed for at skabe plads til fordybelse for mindre grupper af børn. Vi har fællesarealer, hvor vi dyrker det store fællesskab – eksempelvis fællessang om fredagen.
- Vi voksne arbejder med vores positionering, så vi er reflekterede omkring, hvorvidt vi skal gå foran – være anvisende og rammesættende, gå ved siden af – være deltagende, eller gå bagved – være observerende.
- Diverse pædagogiske værktøjer er en naturlig del af vores praksis. Fx: *Legescript* – der rammesætter en leg tydeligt, *Relationsskemaer* – hvor vi bliver klogere på det enkelte barn og børnefællesskaber, *Ugeplaner* – hvor organisering og disponering er tydelig, *Reflekterende dialoger med data* og *Tegn på læring II* som bærende elementer.

Legen har mange ansigter – fri leg, voksenstyret leg, rammeleg, parallelleg, aleneleg. Leg kan være vild, voldsom og larmende, og leg kan være stille, rolig og fordybet. Vi skaber plads til de initiativer, børnene viser i forhold til at lege, og vi sørger for også at inspirere og ”skubbe” det enkelte barn, så det får udviklet sine legemuligheder og -kompetencer. Det helt lille vuggestuebarn skal fx have plads til at kunne mærke, føle og kravle. Børnehavebarnet skal fx støttes i at skifte rolle, opgave og/eller position i legen. Vi bestræber os på at skabe brede deltagelsesbaner, så det enkelte barn har mulighed for at se sig ind i det, der foregår, og oplever en følelse af mestring. Denne tilgang er i særdeleshed vigtig i forhold til arbejdet med børn i udsatte positioner.

Vi voksne er rollemodeller for en positiv samværskultur, hvor barnet oplever vigtigheden af at være en god ven og have gode venner, at kunne hjælpe andre og få hjælp af andre, at tage hensyn til andre og at andre tager hensyn.

4. Det pædagogiske læringsmiljø hele dagen

Det pædagogiske læringsmiljø er rammen for børns trivsel og læring og indeholder mange af de andre aspekter beskrevet i skabelonen.

Det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbud skal være til stede hele dagen fra modtagelsen om morgenen til de sene eftermiddagstimer. Det pædagogiske læringsmiljø skal blandt andet give barnet mulighed for at eksperimentere og bruge fantasien, lege forskellige og udviklende lege og bruge både emotionelle, sociale og kognitive kompetencer.

I arbejdet med børn i dagtilbud er fokus på at skabe pædagogiske læringsmiljøer, der ud fra et helheds-syn understøtter trivsel, læring, udvikling og dannelse for alle børn. Det kræver viden, der med afsæt i faglig refleksion med kollegaer og ledelse, skal bruges til at udvikle stærkere pædagogiske læringsmiljøer for børnene og stærkere læringsfællesskaber for de professionelle.

Beskrivelse af det pædagogiske læringsmiljø og den intenderede pædagogik, som skal være til stede hele dagen og i alle rutiner og aktiviteter, både de planlagte vokseninitierede aktiviteter og børnenes spontane leg og aktiviteter. Beskrivelsen skal både rumme miljøet i børnegruppen på dagtilbudsniveau og de forskelle, der kan være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksions spørgsmål:

- Hvad kendetegner et pædagogisk læringsmiljø, hvor der er fokus på udvikling af børnenes kompetencer gennem hele dagen?
- Hvordan udvikler vi de daglige rutiner, så de bliver en del af det samlede pædagogiske læringsmiljø og understøtter læreplanstemaerne?
- Hvordan tager vi skridtet videre fra intenderet pædagogik til konkret udførelse i praksis?
- ...

Når vi arbejder med det pædagogiske læringsmiljø hele dagen, har vi opmærksomheden rettet mod samspillet mellem de strukturelle parametre: personalets uddannelse og kompetencer, børnegruppens sammensætning og størrelse, de fysiske rammer mv. og en række proceselementer: samspillet mellem børn og mellem børn og voksne, forældresamarbejde, hverdagens rytme og organisering mv. I dagtilbuddet er der nogle forskelle i disse forhold, som naturligt vil afspejle sig i det pædagogiske læringsmiljø – dette gør sig fx gældende for de fysiske rammer: I vuggestuerne er nogle afdelinger stueopdelte og en er funktionsopdelte, desuden er en af vuggestuerne del af en integreret institution. I børnehaverne har vi både funktionsopdelte og stueopdelte tilbud, to af afdelingerne naturbørnehaver, og en af børnehaverne er del af en integreret institution.

Vi fokuserer på læringsrum – hvordan de ændrer sig over dagen, og hvordan den voksnes rolle hermed også ændrer sig over dagen:

- Strukturerede læringsrum med aktiviteter i planlagte grupper med en voksen, der er tæt på og går foran eller ved siden af børnene.
- Det mere frie læringsrum, hvor børnene er i større grupper med voksne, der har nogle mere overordnede roller, men stadig med nærvær og øjenkontakt som vigtigt fokus. Her kan den voksne også indtage rollen som igangsætter for en større, samlende aktivitet – det vil sige, at den voksne kan veksle mellem at gå foran, ved siden af eller bagved.

En stor del af børnenes læreprocesser foregår i dagligdagens rutiner – fx garderobe, toilet, spisning. Her fokuserer vi på tydelige og genkendelige rammer, så børnene oplever støtte til deltagelse, mestring og selvhjulpethed – både via forudsigelige rammer og voksne, som guider og understøtter børnene i deres læring i mestring af det næste.

Vi har fokus på forberedelse og evaluering af den pædagogiske praksis, med kerneopgaven som højeste kontekst. I den forbindelse har alle afdelinger afsat tid til dette – både via gruppemøder og planlægning og evaluering af læreplanstema hver 6. måned.

5. Læring og læreplanstemaer

Børn lærer ved at udforske deres omverden med krop og sanser, ved at blive mødt af spørgsmål og udfordringer og ved selv at undres og stille spørgsmål. Børn lærer også ved at eksperimentere, prøve sig frem, fejle, gøre opdagelser og finde innovative løsninger. Børn lærer gennem kommunikation, udveksling og sociale interaktioner med de andre børn og de voksne i dagtilbuddet. Motivation og passende udfordringer har betydning for at lære og udvikle sig – både som individ og som del af et fællesskab. Børn har brug for voksne, der sætter rammer, guider og vil noget med dem, men de har også brug for plads til at være sig selv og til at gøre deres egne erfaringer.

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaerne skal tage udgangspunkt i Børne- og Socialministeriets beskrivelser af temaerne. Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges inden for Børne- og Socialministeriets to pædagogiske mål for hvert læreplanstema, hvor de pædagogiske mål beskriver sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Læreplanstemaerne er tilsammen udtryk for et bredt læringssyn, og det er afgørende, at de tænkes i en sammenhæng i dagtilbuddets arbejde. Opdelingen i temaer skal sikre fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling i dagtilbud. Læs de ministerielt fastsatte indholdsbeskrivelser og mål for læreplanstemaerne i: "Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold", der kan findes på: www.emu.dk/omraade/dagtilbud.

Læreplanstemaerne er:

1. Alsidig personlig udvikling.
2. Social udvikling.
3. Kommunikation og sprog.
4. Krop, sanser og bevægelse.
5. Natur, udeliv og science.
6. Kultur, æstetik og fællesskab.

Beskrivelse af, hvordan der i dagtilbuddet og afdelingerne arbejdes med alle læreplanstemaerne i en sammenhæng, for at understøtte et helhedsorienteret perspektiv på børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan organiserer vi arbejdet med læreplanstemaerne, så de fremstår i en sammenhæng?
- Hvordan sikrer vi, at samtlige læreplanstemaer er tilstede i vores læringsmiljøer, så de naturligt indgår i såvel børneinitierede som voksenorganiserede sammenhænge

- Hvordan finder vi viden om og inspiration til læreplanstemaerne, og hvordan følger vi børnenes udbytte af vores arbejde med læreplanstemaerne?
- ...

Vi arbejder systematisk med de 6 læreplanstemaer via materialet *Tegn på læring II*. Hvert halve år samles medarbejderne og den pædagogiske leder, afdelingsvis og i mindre grupper, til evaluering og forberedelse: Evaluering af læringsmiljøet de foregående 6 måneder og forberedelse af læringsmiljøet de kommende 6 måneder. Vi benytter data i vores evaluering og dermed også som afsæt for forberedelse til den kommende periode. Dermed udvikler vi løbende den pædagogiske praksis, på baggrund af de mål, vi har sat for det pædagogiske læringsmiljø og på baggrund af det, vi kan se i vores pædagogiske praksis og i børnenes progression.

For at sikre at det pædagogiske læringsmiljø er afstemt efter den aktuelle børnegruppe, afholder vi lærende samtaler undervejs i forløbet – med udgangspunkt i aktuel data. En del af *Tegn på læring II-materialet* fungerer som evaluering af den pædagogiske læreplan – medarbejderne evaluerer både på eget lokale læringsmiljø, men evalueringen fokuserer også på, hvad der er formuleret i den pædagogiske læreplan. Derved genererer vi løbende materiale til den 2-årige evaluering af den pædagogiske læreplan.

Vi har fælles oplæg eller kursus i dagtilbuddet, hvor medarbejderne næres i forhold til den pædagogiske praksis og i forhold til opbygningen af en evalueringskultur – blandt andet "Robusthed og Vedholdenhed i 2018/2019", "Hele dagen i gode læringsrum i 2019", "Stærkere Læringsfællesskaber: Dagtilbuddets fælles fokus er reflekterende dialoger".

6. Det fysiske og æstetiske børnemiljø

Det fysiske miljø bør invitere til leg, udforskning af omgivelserne og såvel fysisk aktivitet som fordybelse både inde og ude. Den fysiske indretning bør være fleksibel i forhold til at kunne bruges til varierende pædagogiske formål, men bør samtidig muliggøre en kontinuitet i længerevarende lege og andre aktiviteter.

Beskrivelse af, hvordan de fysiske rammer, inde som ude, understøtter målene for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring, som er fastsat inden for hvert af de seks læreplanstemaer (se målene [her](#)). Her beskrives både de generelle betragtninger vedrørende de pædagogiske læringsmiljøer for hele dagtilbuddet og de forskellige afdelingers særlige rammer, muligheder og evt. udfordringer.

Forslag til refleksions spørgsmål:

- Hvordan skaber vi rammer og indretning, der understøtter mulighederne for forskellige voksen- og børneinitierede aktiviteter, leg, fordybelse, fysisk udfoldelse mv.?
- Appellerer vores fysiske rammer i alle afdelinger til børnenes nysgerrighed og lyst til at udforske såvel inde som ude?
- Har vi regler, en organisering eller en kultur, der begrænser mulighederne for at bruge de fysiske rammer optimalt?
- ...

I dagtilbuddets 8 afdelinger har vi forskellige fysiske rammer, både inde og ude. Der er ofte sammenhæng mellem de fysiske rammer og den profil, afdelingen har. Nogle afdelinger har en overvejende udeprofil, nogle afdelinger er funktionsopdelte, nogle afdelinger er stueopdelte, nogle afdelinger er i nye bygninger, nogle afdelinger er i ældre og endda fredede bygninger. Alle afdelinger har rammer, som giver unikke muligheder – og alle afdelinger har rammer, som giver udfordringer. Det medfører lokale forskelle.

Generelt er vi optagede af at udnytte rammerne og dermed skabe et læringsmiljø, der understøtter børnenes læring bedst muligt. Vi bruger børnene som pejlemærker, når vi ser, om vores prioriteringer og beslutninger for det fysiske miljø fungerer:

- Kan vi se, at det understøtter børneinitieret leg, når vi giver børn adgang til materialer og legetøj?
- Vi koder rummene tydeligere, når vi ser, at det multifunktionelle rum skaber forvirring blandt børnene.
- Vi skaber bredere deltagelsesbaner, når vi kan se, at rummets kodning er for snæver og ikke åbner for nysgerrighed og gåpåmod hos børnene.
- Vi laver gangen om til scooter-/løbegang, når vi kan se, at det er det, børnene alligevel bruger den til.

Afdelinger, der naturligt bruger uderummet meget, forpligter sig på at vende blikket imod, hvordan inderummet kan give andre, supplerende muligheder. Og afdelinger, der naturligt bruger inderummet meget, forpligter sig på at vende blikket imod, hvordan uderummet kan give andre, supplerende muligheder.

Vi bevæger os hele tiden i spændet imellem behovet for at have gode, faste aftaler, rammer, planer og at kunne følge børnenes initiativer og nysgerrighed. Vi bruger i den forbindelse vores professionelle dømmekraft til at tage gode beslutninger på børnenes vegne. Fx: Er det en lille gruppe eller en stor gruppe, vi skal have? Skal vi følge planen eller det flow, børnene er i? Skal vi lave små legestationer eller en samlende aktivitet? Skal vi indgyde til larmende aktiviteter eller skal der ro på? Må der være rodet eller skal vi rydde op? Skal der børnekunst på væggene eller ikke? Giver musik ro eller giver det uro? Skal dørene være åbne eller lukkede? Skal vi være ude eller inde eller et helt tredje sted? Altså – vi tilpasser os den givne børnegruppe.

7. Børn i udsatte positioner

Dagtilbud af høj kvalitet med gode pædagogiske læringsmiljøer har stor betydning for alle børn, men særligt for børn i udsatte positioner. Børn kan være i udsatte positioner af vidt forskellige grunde, og det pædagogiske personale og andre fagprofessionelle har ansvar for med tidlig, rettidig indsats at identificere børn med behov for en særlig opmærksomhed. Samtidig skal der arbejdes med rummelige fællesskaber, hvor alle børn har en naturlig plads. Børn i udsatte positioner skal støttes, så de både udfordres tilpas og oplever mestring i det almene fællesskab og efter behov også i mindre gruppesammenhænge med et særligt fokus. Nogle gange skal legen støttes, guides og rammesættes, for at udsatte børn kan være med, og for at legen udvikler sig positivt for dem. Kvaliteten i interaktionen mellem barn og voksen er betydningsfuld for alle børn, men i særlig grad for børn i udsatte positioner.

Beskrivelse af, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og hvordan der udvikles rummelige fællesskaber, som alle børn oplever at være en betydningsfuld del af.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan sikrer vi, at børn i udsatte positioner i vores dagtilbud har de pædagogiske, strukturelle og fysiske rammer, de har behov for?
- Hvordan arbejder vi konkret med børnefællesskaber i vores dagtilbud, så børn i udsatte positioner indgår som en betydningsfuld del?
- Hvordan tager den voksne ansvar for kvaliteten i interaktionen og relationen med det enkelte barn?
- ...

Inklusion er både et børnesyn og en praksis. Det er afgørende, at det pædagogiske personale har viden om og indsigt i børn i udsatte positioner og en forståelse af, hvad der skaber en udsat position hos børn. Vi skal som personale være klar over, at børn i udsatte positioner kræver noget særligt af os alle. Vi skal sikre børnene en god plads i fællesskaberne. Vi skal måske gøre brug af interne og/eller eksterne samarbejdspartnere. Det er vigtigt, at det pædagogiske personale reflekterer over og tør tale om, hvorvidt vi er medvirkende til at mindske, opretholde eller skabe udsathed. Det pædagogiske personales nysgerrighed er afgørende – at være observerende og undre sig, prøve noget af i praksis for at blive klogere. Vi forsøger at se bagom en adfærd, der undrer. Det betyder, at vi justerer pædagogikken efter aktuelt behov, og at vi arbejder med fast struktur og fælles sprog, fx via *Tegn På Læring II, data, Isbjergmodel, Robusthed og vedholdenhed*.

Børn i udsatte positioner kommer ofte i vanskeligheder i forhold til at forstå de sammenhænge, de indgår i. Dette reducerer deres muligheder for at blive aktive deltagere/betydningsfulde medlemmer i børnefællesskabet. Det er de voksnes ansvar at sikre børnenes deltagelsesbaner ind i børnefællesskaberne. Vi kan styrke børnenes muligheder for at blive aktive deltagere/betydningsfulde

medlemmer ved at visualisere dagens forløb – fx via billeder. Dette giver barnet en mulighed for at forstå og skabe genkendelighed i en hverdag med mange skift.

”Flere børn i udsatte positioner må først *lære at lege* for at kunne *lære ved at lege*”. Dette kræver en tydelig ramme og voksne, der møder barnet med kærlige øjne og mestringssprog (hen-imod-sprog). Vi har nogle fælles strategier til at arbejde med dette: Legescripts/Legemanualer. Små grupper som giver mulighed for nærvær, overskuelighed og læring – her gør børnene sig erfaringer med regulering og selvregulering. Vi har aktiviteter med fokus på gensidighed og kropslighed, som giver empati og forståelse for sig selv og andre og dermed opøver socialitet. Vi arbejder med børnenes selvhjulpethed og vedholdenhed ved blandt andet at opmuntre dem, så de bliver ved, selvom det er svært. Vi har fokus på at bekræfte de gode bestræbelser og fejre de små sejre.

8. Forældresamarbejde

Et godt forældresamarbejde om børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse er af afgørende betydning. Forældrene skal derfor både inddrages aktivt i og have indflydelse på dagtilbuddets arbejde. Samarbejdet sker både i form af det formelle bestyrelsesarbejde/forældrerådsarbejde og samarbejdet i hverdagen på tværs af dagtilbud og hjem om det enkelte barn, og om skabelsen af inkluderende børnefællesskaber.

I det daglige forældresamarbejde indgår også vejledning af og sparring med forældrene om, hvordan de understøtter deres barns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det pædagogiske personale og forældrene afstemmer forventningerne til hinanden og samarbejdet, med afsæt i den enkelte families behov, og alle skal opleve, at de bliver set, hørt og har indflydelse.

Beskrivelse af, hvordan forældresamarbejdet faciliteres og rammesættes, både formelt og i hverdagen, så der samarbejdes om barnets og børnegruppens trivsel og læring på tværs af dagtilbud og hjem, baseret på den enkelte families behov. Beskrivelse af hvordan alle forældre inddrages og involveres aktivt som ressourcer for deres børns trivsel, læring og udvikling.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan samarbejder vi med forældrene om overgange?
- Hvilke muligheder for vejledning og sparring giver vi forældre i relation til børns trivsel, læring, udvikling og dannelse?
- Hvordan samarbejder vi med forældre om det enkelte barn og om skabelsen af inkluderende børnefællesskaber?
- ...

Vi gør dagtilbuddets kerneopgave tydelig for forældrene – på skrift, i tale og i daglig praksis. Dette fungerer som den overordnede ramme for samarbejdet. Vi sikrer, at forventningerne mellem ledelse/medarbejdere og forældre er tydelige og afstemte. Vi udviser troværdighed over for forældrene ved at gøre det, vi siger, og ved at sige det, vi gør.

I løbet af barnets tid i dagtilbuddet er der faste samtaler med et bestemt formål. De fleste samtaler tager udgangspunkt i Dialoghjulet, hvor både medarbejdere og forældre forbereder sig ved at udfylde dialoghjulet. Derved når vi omkring mål for barnet, inden for de seks læreplanstemaer. Ved samtalen opstiller vi fælles aftaler om fremadrettede fokusområder for barnet. Disse bruger vi blandt andet ved overgange – fra vuggestue til børnehave og fra børnehave til skole. Vi tilstræber løbende dialog – mundtlig og skriftlig – med forældre. Både for at involvere forældre i hverdagen og det fokus, vi har for børnegruppen/det enkelte barn, og for at kunne indgå i samarbejde om barnets trivsel, udvikling, læring og dannelse. Vi har en forventning om, at forældre giver os de informationer om barnet og familien, som gør, at vi kan samarbejde bedst muligt.

9. Inddragelse af lokalsamfundet

Som led i arbejdet med den pædagogiske læreplan skal dagtilbuddet overveje, hvordan lokalsamfundet i form af fx skoler, biblioteker, museer, idrætstilbud og -faciliteter, plejehjem, erhvervsliv mv. kan inddrages med henblik på at styrke dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljø.

Dagtilbuddet skal endvidere overveje om et samarbejde med fx ældre medborgere, skolebørn fra mellemtrinnet og udskolingens eller andre frivillige i lokalsamfundet, der ønsker at bidrage med en særlig viden eller interesse inden for eksempelvis natur, sport, musik, sundhed eller håndværk, kan bidrage til at styrke arbejdet med pædagogiske læringsmiljøer.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet inddrager lokalsamfundet i arbejdet med etablering af pædagogiske læringsmiljøer for børn.

Beskrivelse af, hvordan dagtilbuddet, herunder bestyrelsen og forældre, inddrager lokalsamfundet i arbejdet med at etablere pædagogiske læringsmiljøer for børn og herved giver børnene kendskab til det samfund, de lever i, og de muligheder, det giver.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvilke ressourcer og mulige kontakter er til stede i vores lokalsamfund, og har vi kontakt hertil?
- Hvordan kan disse bruges og inddrages i at skabe eller understøtte pædagogiske læringsmiljøer?

- Hvordan kan dagtilbuddet i samarbejde med bestyrelsen åbne sine fysiske faciliteter til lokalområdets behov for herved at understøtte børns trivsel, læring, udvikling eller dannelse?
- ...

Dagtilbuddets inddragelse af lokalsamfundet ses som en udvidelse af det samlede læringsmiljø, som afdelingerne udgør. Dagtilbuddets inddragelse af lokalsamfundet tager dermed højde for den brede forståelse af børns læring, hvor tryghed, gentagelse og hverdagsliv er centralt og hvor der arbejdes pædagogisk med afsæt i børnenes perspektiv og alder.

Formålet med at inddrage lokalsamfundet i etableringen af pædagogiske læringsmiljø er dobbelt. Dels handler det om at vise og lade børn vise, at de er en del af noget, der er større end den enkelte afdeling i dagtilbuddet. Og dels handler det om, at dagtilbuddet er en del af et samlet lokalsamfund, hvor livet leves sammen med naboer, foreninger, kulturinstitutioner, organisationer osv. Dagtilbuddets inddragelse af lokalsamfundet kan ske ved både at gå ud i lokalsamfundet og invitere lokalsamfundet ind. Børnenes familier, skolen og det samlede dagtilbud betragtes også som lokalsamfundet.

Vi benytter i høj grad nærområdet, da det giver god mulighed for gentagelser for børnene, som vi ved de trives med og profiterer af. Både vuggestuer og børnehaver besøger torvet på Ingerslevs Boulevard om onsdagen, hvor de køber blomster, sanser dufte, farver og lyd samt får mulighed for at smage på fiskefrikadeller og ost, som de handlende tilbyder.

Skov, strand og offentlige legepladser ligger i en afstand, så vi kan gå eller cykle – her er der god mulighed for at undersøge livet under en træstamme, mærke sand under fødderne og dyppe tæerne i det kolde vand.

Vi tager til banegården og ser på tog. Vi tager på ARoS og ser på kunst – flotte farver og former, og vi tager på DOKK1 og benytter de mange tilbud, både ude og inde.

Hvert år inviteres vuggestuer og børnehaver til at deltage i julegudstjeneste i Sankt Lukas Kirke – en hyggelig tradition, som vi prioriterer.

Forældre inviteres jævnligt til forældrekafe i afdelingerne. Desuden er vores legepladser åbne, så lokalsamfundets børn kan nyde dem uden for åbningstid og i weekender.

10. Sammenhæng med børnehaveklassen

Sammenhæng i børnenes liv betyder, at skolen bygger videre på et tydeligt børneperspektiv, der tager over, hvor dagtilbuddet slipper. Det skoleforberedende arbejde i dagtilbud handler især om, at der i børnenes sidste år i dagtilbud etableres pædagogiske læringsmiljøer, der understøtter børnenes sociale kompetencer og færdigheder som vedholdenhed og fordybelse. Derved forberedes de på at møde nye sociale og faglige sammenhænge med tro på egne evner, nysgerrighed og gå-på-mod. Det pædagogiske

læringsmiljø i dagtilbud skal også introducere til og give børnene mulighed for at udvikle faglige færdigheder i form af leg med bogstaver, tal, mønstre, former m.v.

Beskrivelse af sammenhængen mellem skole og dagtilbud og af, hvordan der i børnenes sidste år i dagtilbud etableres et pædagogisk læringsmiljø, der understøtter børnenes dannelsesparathed og skaber sammenhæng til børnehaveklassen.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan arbejder vi med læreplanstemaerne, så vi understøtter børnenes lyst til at lære og til at indgå i nye og kommende fællesskaber?
- Hvordan tager vi ansvar for en god overgang, fx ved at understøtte deres mod på nye udfordringer, deres evne til fordybelse, vedholdenhed og til at tage initiativ til at indgå i nye relationer?
- Hvordan tilrettelægger vi et gensidigt forpligtende samarbejde mellem dagtilbud og SFO/skole og forældre for meningsfulde overgange fra dagtilbud til skole og fritidstilbud?
- ...

Vi samarbejder primært med Frederiksbjerg Skole – her er der rullende skolestart, hvor barnet kan starte i skole tre gange om året. Dette har betydning for den måde, vi organiserer arbejdet omkring vores kommende skolebørn. Vi er i en løbende proces i forhold til at tilpasse dagtilbudets årshjul til det at skulle sende børn i skole tre gange i løbet af et år. I 2019 har vi, via en spørgeskemaundersøgelse hos dagtilbuddets forældre, fået nogle opmærksomhedspunkter, som kan gøre overgangen til skole bedre – og som kan gøre, at vi benytter de tre muligheder for skolestart i højere grad.

Grundlæggende har vi fokus på det enkelte barns og børnegruppens sociale kompetencer og personlige udvikling. Vi arbejder med mål og tegn for børnegruppen, via *Tegn på læring II*. Børnene starter i storbørnsgruppe, når de fylder 5 år. De mødes typisk 1 gang om ugen, hvor der er særligt fokus på eksempelvis empati og mentalisering – at sætte sig i andres sted/aflæse andre, turde stå frem, lære at lære. Det sker i en tryk ramme, hvor der er fokus på at give børnene en tro på, at de kan, hvis de prøver og øver sig – er vedholdende – men hvor de ikke skal kunne løse alle opgaver eller klare alle udfordringer med det samme, og hvor vi voksne understøtter dem i at mestre det næste.

Vi øver robusthed ved at spille spil – herunder øve at tabe og vinde. Vi har forskellige emner til samling, fx lytte, vente, fordybelse og fortælleevne – og vi arbejder med i højere grad at inddrage børnene i fx historiefortælling og at tage stilling til, hvad og hvor de skal lege. Desuden er der i gruppen fokus på det forpligtende fællesskab og at vi er gensidigt afhængige af hinanden. Vi besøger skolen i den udstrækning, det er muligt og giver mening.

De store børn får særlige privilegier – fx at kunne lege alene indenfor, når de andre er ude.

Når børnene fylder 5 år, afholder vi en *status- og udviklingssamtale (SUS)* med forældrene, hvor vi gennemgår de 6 læreplanstemaer, barnets generelle udvikling og taler om tidspunkt for skolestart. Når barnet starter i skole, sender vi overgangsmateriale til skolen – herunder udviklingshjulp fra SUS. Hvert år tilbyder vi en gruppe medarbejdere i vores børnehaver at komme på besøg på Frederiksbjerg Skole, så vi, i dialogen med forældrene, kan give billeder af barnets kommende skolegang. Derudover kommer repræsentanter fra skolen til forældremøde i børnehaven og fortæller om *KRAI* (Kompetencebestemt Rullende Aldersintegreret Indskoling).

11. Ledelse

Ledelsen har ansvaret for, at personalet besidder viden og konkrete kompetencer til at kvalificere det pædagogiske læringsmiljø og til at inddrage forældrene. Ledelsen understøtter og kvalificerer faglige, pædagogiske refleksioner hos personalet via facilitering, sparring og løbende metodeudvikling med fokus på udvikling af de pædagogiske læringsmiljøer og på at skabe stærkere læringsfællesskaber. Den samlede ledelse understøtter dagtilbuddets åbenhed over for lokalsamfundet. Den pædagogiske leder organiserer arbejdet, så det understøtter personalets arbejde med den pædagogiske læreplan.

Beskrivelse af, hvad ledelsens opgave er, for at der leves op til de ministerielt fastsatte mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring inden for hvert af de seks læreplanstemaer. Beskrivelsen skal både rumme dagtilbuddets ledelse samt de individuelle forskelle, der måtte være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksions spørgsmål:

- Hvordan sikrer og understøtter ledelsen, at den pædagogiske praksis ledes gennem den styrkede pædagogiske læreplan?
- Hvordan sikrer ledelsen en løbende udvikling af personalets viden og kompetencer?
- Hvordan understøtter organiseringen af dagligdagen, at der er mulighed for faglig refleksion over egen og fælles praksis?
- ...

Vi har prioriteret at have en pædagogisk leder i hver afdeling. Vi ser stor værdi i, at der er ledelse tæt på praksis og på de pædagogiske medarbejdere.

I ledelsesteamet stræber vi mod det excellente teamsamarbejde, med kerneopgaven som højeste kontekst for det, vi gør. Vi sikrer, at teamets samarbejde hviler på en grundlæggende tillid, hvor vi

kan dele bøl og blær og hvor vi, via et blik på dagtilbuddet som en helhed, kan sikre fælles opgaveløsning til hele dagtilbuddets bedste. Vi har fokus på de individuelle ledelseskompetencer og bringer dem i spil i arbejdet med ledelse af kerneopgaven.

Med udgangspunkt i *Stærkere Læringsfællesskaber* og den pædagogiske læreplan påtager ledelsen sig ansvaret for at skabe rammer for en fungerende evalueringskultur, hvor vi forbereder og evaluerer de brede pædagogiske læringsmål – dette via *Tegn på læring II*. Ledelsen sørger for at skabe rum for dagtilbuddets særlige fokus på Reflekterende dialoger og på at fokus giver mening for den enkelte medarbejder.

Ledelsen har en generel og vedvarende opmærksomhed på at skabe sammenhæng og mening for medarbejderne. Blandt andet tydeliggør ledelsen sammenhængen mellem *Stærkere Læringsfællesskaber*, *Den pædagogiske læreplan* og dagtilbuddets kerneopgave. Ledelsen rammesætter processer, som kan skabe en mening for medarbejderne i forhold til den pædagogiske praksis ved børnene. Ledelsen prioriterer løbende videns- og kompetenceudvikling for medarbejderne – dette via fælles og individuelle kurser og oplæg, eksempelvis årligt pædagogkursus for dagtilbuddets pædagoger og meget erfarne pædagogmedhjælpere. Ledelsen tilstræber, at indhold på kurser og oplæg understøtter det fælles fokus i dagtilbuddet – som fx pædagogkursus 2019 om pædagogiske læringsmiljøer.

Ledelsen har udarbejdet et årshjul, som tydeliggør, hvornår på året vi har fælles nedslag – fx planlægning/evaluering af den pædagogiske læreplan, medarbejderudviklingssamtaler (MUS), fællesmøder, møder i diverse interne, tværgående arbejdsgrupper. Det skaber overblik for de pædagogiske ledere og for medarbejderne, og det sikrer, at medarbejderne har den samme ramme at udføre den pædagogiske praksis inden for og den samme ramme for udvikling.

12. Pædagogisk personale

Det pædagogiske personale skal sammen skabe et pædagogisk læringsmiljø, hvor der er plads, tid og ro til at være barn. Det er hensigten, at legen og den legende tilgang til læring, barnets interesser, undren og nysgerrighed, samt det pædagogiske personales viden om at fremme læring og udvikling, er udgangspunktet for de læreprocesser, som barnet indgår i. For at kunne lykkes med dette er det centralt, at det pædagogiske personale i det interne arbejde både kan tage ledelse og give følgeskab.

Beskrivelse af, hvad det pædagogiske personales opgave er, for at der leves op til de ministerielt fastsatte mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring inden for hvert af de seks læreplanstemaer. Beskrivelsen skal både rumme dagtilbuddet generelt samt de individuelle forskelle, der måtte være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan organiserer det pædagogiske personale arbejdet, så vores fokus er på børnenes individuelle behov for støtte, guidning og udfordring i deres leg og aktiviteter?
- Hvordan støtter det pædagogiske personale hinanden i at være gode rollemodeller, der bekræfter og inspirerer børnenes kreativitet, nysgerrighed og eksperimenterende leg?
- Hvad kræver det af den enkelte, når der skal være en intenderet pædagogisk tilgang til børnene over hele arbejdsdagen i såvel børne- som vokseninitierede aktiviteter?
- ...

Alle medarbejdere er nærværende, følelsesmæssigt tilgængelige og har fokus på at skabe tryghed for alle børn. Det kan se forskelligt ud i vuggestue og børnehave, men overordnet handler det om, at det pædagogiske personale etablerer pædagogiske læringsmiljøer, som understøtter det enkelte barns individuelle behov gennem fokus på fællesskaber og støtrelsen af disse, hvilke voksne der er med hvilke børn og den voksnes rolle: gå foran, ved siden af, bagved – og etablere brede deltagelsesbaner, så børn kan finde deres vej ind i fællesskabet.

Vi har fokus på kerneopgaven som højeste kontekst. Det vil sige, at vi prioriterer nærvær ved børn og sørger for at organisere hverdagen, så der er tydelig tid til forberedelse og evaluering. Som en del af *Stærkere Læringsfællesskaber* og dermed en samarbejdskultur, som har fokus på løbende udvikling og forbedring af de pædagogiske læringsmiljøer – herunder medarbejdernes faglige udvikling – er tillid medarbejderne imellem afgørende. Det betyder, at der er behov for et trygt miljø, hvor vi kan stille den pædagogiske praksis til skue og diskutere og hvor vi ser fejl og fejl som en forudsætning for udvikling. Dette mindset har vi til hinanden i arbejdsfællesskabet, men også til børnene – det har betydning for, at vi kan understøtte børnene i at mestre det næste. Ledelsen har ansvaret for at sætte rammen, så det kan lade sig gøre i praksis. Medarbejderne er forpligtede til at give følgeskab og sikre, at det sker i hverdagen og ud fra gældende aftaler. I løbet af 2019/2020 vil der være særligt fokus på reflekterende dialoger – en rammesætning af dialoger, som sikrer, at vi skaber mulighed for at samtale om praksis – hvordan vi er gode rollemodeller for børnene, der bekræfter og inspirerer børnenes kreativitet, nysgerrighed og eksperimenterende leg.

13. Dokumentation og refleksionspraksis

Ledelsen har ansvar for, at det pædagogiske personale løbende forholder sig refleksivt til, hvordan de pædagogiske læringsmiljøer understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det kan fx ske ved, at praksis fastholdes gennem pædagogisk dokumentation, der danner grundlag for analyse, og systematisk refleksion og justering af praksis.

Professionel dømmekraft og en systematisk faglig og kritisk refleksion over egen og fælles praksis er et vigtigt grundlag for lokalt at udvikle dagtilbud af høj kvalitet. Refleksionen forudsætter, at man er nysgerrig og undersøgende på hinandens praksis, søger sparring og tilbyder hjælp. Samtidig skal man turde

udfordre hinandens vaner og rutiner og gøre det naturligt at dele viden og ideer til nye løsninger på tværs. Med afsæt i refleksionen og en stærk feedbackkultur skabes der i dagtilbuddet, afdelingen og i den enkelte gruppe stærkere læringsfællesskaber. Derved opbygges og udvikles både den professionelle kapacitet og dømmekraft.

Dokumentationen kan både være kvantitative og kvalitative data. Dokumentation til udvikling af de pædagogiske læringsmiljøer kan være personalets beskrivelser, iagttagelser eller videooptagelser af den pædagogiske praksis. Dokumentation af børnenes udbytte kan eksempelvis være børnenes egne produktioner, meninger, udtryk for trivsel, hvad de er optagede af og forældrenes informationer, holdninger og tilfredshed. Dokumentation er også det pædagogiske personales erfaringer, viden fra observation af børnenes leg og fortællinger fra praksis. Sidst men ikke mindst er data også viden baseret på forskning, resultater af evidensbaserede undersøgelser, socioøkonomi, vurderingsredskaber til fx sprog og robusthed mv. Der skal være balance mellem de ressourcer, der bruges på at dokumentere på den ene side og det udbytte, som det pædagogiske personale får, på den anden side.

Den pædagogiske dokumentation og refleksionspraksis vil tage afsæt i de bærende principper for Stærkere Læringsfællesskaber.

Beskrivelse af, hvordan der skabes en feedbackkultur, hvor der løbende dokumenteres og reflekteres over sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmiljøer og børnenes trivsel, læring udvikling og dannelse, så der sker en videreudvikling og kvalificering af egen og fælles praksis.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan skaber vi en feedbackkultur, så refleksion over egen og fælles praksis bliver en naturlig del af hverdagen?
- Hvilke data er meningsfulde for os at indsamle og tage udgangspunkt i, når vi skal reflektere over vores daglige pædagogiske arbejde og børnenes udbytte heraf?
- Hvordan involverer vi børnene i den løbende refleksion og dokumentation?
- ...

En stærk dokumentationspraksis sammenholdt med en stærk refleksionspraksis medfører en stærk evalueringskultur. Det er en kultur, hvor vi godtager præmissen om, at vi alle er i læring, at vi skal turde stille vores praksis til skue, at vi vil udvikle os, at vi ser det at give og modtage konstruktiv kritik som en hjælp til udvikling, at vi ikke behøver være ens men enige om næste skridt, at vi er refleksive sammen og både lytter og taler. For at sikre en tryk ramme om dette, arbejder vi med Teamkontrakt som redskab – så alle medarbejdere har haft mulighed for at være i dialog om den måde, vi samarbejder på og er i dialog med hinanden.

For at opbygge kompetencer til at komme fra viden til handling, har vi nogle modeller, som vi benytter som fælles redskab for dialog og med henblik på at forbedre praksis: Isbjergmodel – rummer de mange perspektiver, giver et fælles billede af et barn, en børnegruppe, en situation, går

bagom handlinger og gør det muligt at opstille hypoteser. *Tegn på læring II*, som vi bruger som handleplan i forhold til børn i udsatte positioner eller tiltag i den pædagogiske praksis – sætter tydelige mål, tegn, metodevalg, handlingsansvarlige, dokumentation og data, evaluering og næste skridt. *KOLB's læringscirkel* – som sikrer, at dialog tager udgangspunkt i data og tydeliggør de rum, vi skal befinde os i, når vi arbejder med analyse af data, så det kan danne udgangspunkt for en forbedret praksis – en ny øvebane.

Vi har udviklet en flowmodel, som giver overblik over, hvilke tiltag vi har på forskellige bekymringsstadier i forhold til tidlig og rettidig indsats for børn i udsatte positioner. Vi har dermed indarbejdet en fælles systematik i dagtilbuddet for en praksis, vi forbedrer via dokumentation og refleksion.

14. Evaluering

Udover at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet er dagtilbudslederen også ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål for de seks læreplanstemaer og skal beskrive sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Evalueringen skal offentliggøres.

Evalueringen baseres på den indsamlede dokumentation, herunder den løbende pædagogiske dokumentation og de systematiske refleksioner, der foregår i det enkelte læringsfælleskab blandt ledere og pædagogisk personale.

Beskrivelse af, hvordan vi vil evaluere sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmiljøer og børnenes trivsel, læring udvikling og dannelse, med henblik på udvikling og kvalificering af dagtilbuddets praksis.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvilke oplysninger og dokumentation har vi brug for, for at kunne vurdere sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmiljøer og børnenes udbytte?
- Hvordan organiserer vi indsamling af netop den relevante dokumentation, der kan øge de voksnes viden om, hvad der virker for børnene?
- Hvordan kan vi skabe en stærk evalueringskultur med videndeling på tværs af afdelingerne, der medfører bedre læringsmiljøer for børnene?
- ...

Når vi arbejder med evalueringskultur, er det ud fra en forståelse af, at det dækker over en bestemt måde at tænke på – en særlig tilgang til pædagogik og pædagogisk arbejde, direkte koblet

til kerneopgaven. Når vi evaluerer, er det en proces, hvor specifikke elementer er til stede: 1: Et defineret projekt, en indsats eller en praksis, vi skal evaluere, som har en særlig hensigt og særlige mål. 2: Indeholder dataindsamling og analyse af data. 3: En systematisk tilgang til arbejdet. 4: En vurdering.

På baggrund af dette anvender vi *Tegn på læring II* i forhold til vores pædagogiske praksis. Herigennem får vi sat mål for det pædagogiske læringsmiljø, for børnegruppen og de voksnes læring. Vi arbejder med, hvilke tegn vi kigger efter, når vi skal vurdere sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes udbytte. Vi beslutter, hvilken dokumentation og data der kan give os indsigt i, hvad der virker – for hvem og under hvilke omstændigheder. Vi bruger ovenstående i en evaluering, der både er bagud- og fremadskuende. Vi forbedrer derved hele tiden praksis.